

слідник Лео Кайдел визначив торгівлю людьми одним із основних видів діяльності злочинних груп, який займає 5 місце в ієрархії кримінальної активності в Німеччині. Найбільшу тривогу викликає ріст об'ємів незаконного вивозу жінок і дітей з рідних країн за кордон для використання в цілях сексуальної експлуатації та примусової праці.

Сторчак Н. А.

*доцент кафедри суспільствознавчої освіти Миколаївського
обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

МІЖНАРОДНІ ОСНОВИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Аналіз українського кримінального законодавства свідчить, що воно об'єктивно зорієнтоване на застосування покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Кримінальний кодекс (далі – КК) України станом на 07.07.11 включав всього 817 санкцій, з них позбавлення волі на певний строк передбачали 620 (75,9 %), з яких 350 безальтернативні (56,4 %), а 11 (1,8 %) – передбачали позбавлення волі на певний строк поряд із довічним позбавленням волі. Злочини, за які у санкціях передбачається призначення позбавлення волі на певний строк, містяться у всіх розділах Особливої частини КК України. Отже, вміст позбавлення волі в санкціях чинного КК України значно переважає над іншими видами покарань і перш за все саме це зумовлює найбільшу питому вагу даного покарання при його застосуванні національними судами. Такі прояви кримінальної політики України зазнають критики від міжнародного співтовариства. Це спричиняє необхідність розгляду питання про те, як на міжнародному рівні формуються засади застосування покарання у виді позбавлення волі, і як співвідносяться з ними положення українського законодавства.

Аналіз норм міжнародного кримінального права засвідчує, що серед найбільш прийнятних заходів покарання, поряд із штрафом та конфіскацією, частіше всього зазначається позбавлення волі. Так, Статут Міжнародного трибуналу по Югославії (ст. 24) та Статут Міжнародного трибуналу по Руанді (ст. 23) передбачають, що покарання, яке призначається Судовою камерою, обмежується тюремним ув'язненням [10; 9]. Позбавлення волі на певний строк

(до 30-ти років) та довічне позбавлення волі названі серед покарань, які може призначати Міжнародний кримінальний суд відповідно до свого Статуту (ст. 77) [8].

Опосередковано про допустимість позбавлення волі та пов'язаних із ним обмежень йдеться у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: «значення терміна «примусова чи обов'язкова праця» не поширюється: а) на будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями статті 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення; ...» (ст. 4); «нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом: а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом; ...» (ст. 5) [2].

Слід відзначити, що поряд із допустимістю призначення позбавлення волі у міжнародних актах йдеться про доцільність обмеженого застосування цього покарання. Зокрема, у Токійських правилах зазначається, що з метою забезпечення більшої гнучкості відповідно до характеру і ступеня тяжкості правопорушення, особи і біографії правопорушника, а також інтересів захисту суспільства і щоб уникнути невинуватеного вживання тюремного ув'язнення система кримінального правосуддя повинна передбачати широкий вибір заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, від досудових до післясудових заходів (п. 2.3) [5].

У Пекінських правилах йдеться про те, що рішення про обмеження особистої свободи неповнолітнього повинні прийматися лише після ретельного розгляду питання і обмеження має бути за можливості зведене до мінімуму; неповнолітнього правопорушника не слід позбавляти особистої свободи, якщо лише він не визнаний винним в скоєнні серйозного діяння із застосуванням насильства проти іншої особи або в неодноразовому скоєнні інших серйозних правопорушень, а також за відсутності іншої відповідної міри дії (п. п. b, c п. 17.1) [6].

У міжнародних актах знаходять визначення не лише прийнятні види покарань, а й правила, на основі яких вони (в тому числі позбавлення волі) призначається. Наприклад, Римський статут Міжнародного кримінального суду (ст.78), Статут Міжнародного трибуналу по Югославії (ст. 24) та Статут Міжнародного трибуналу по Руанді (ст. 23) передбачають, що при визначенні міри покарання слід брати до уваги такі фактори, як тяжкість злочину й особистість засудженого [8; 10; 9]. За Конвенцією про запобігання

та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів, кожна держава-учасниця передбачає відповідні покарання за названі у Конвенції злочини з урахуванням їх тяжкого характеру (ст. 2) [1].

У Пекінських правилах йдеться про те, що «при виборі заходів впливу компетентний орган повинен керуватися наступними принципами: а) заходи впливу завжди мають бути відповідними не лише обставинам і тяжкості правопорушення, але й положенням і потребам неповнолітнього, а також потребам суспільства; ... d) при розгляді справи неповнолітнього питання про його або її благополуччя повинен служити визначальним чинником» (п. 17.1) [6].

Декларацією ООН про захист усіх осіб від насильницького зникнення рекомендовано у національному законодавстві передбачати пом'якшення обставин стосовно осіб, які, взявши участь в акті насильницького зникнення, сприяють поверненню жертв живими чи добровільно дають відомості, які сприяють з'ясуванню обставин насильницького зникнення. Аналогічні положення містить і Конвенція ООН проти корупції, яка рекомендує пом'якшувати покарання особі, яка співробітничала в розслідуванні злочину, визнаного таким цією Конвенцією [11, с.351-352]. А Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми зобов'язує державу передбачати можливість не призначати покарання жертвам за участь у протиправній діяльності в тій частині, у якій вони були примушені так учиняти (ст. 26) [3].

Крім цього, названа Конвенція визначає обтяжуючі обставини для призначення покарання за злочини, пов'язані із торгівлею людьми: а) правопорушення умисно або через грубу необережність створювало небезпеку для життя жертви; б) правопорушення скоєно проти дитини; с) правопорушення скоєно посадовою особою під час виконання обов'язків; d) правопорушення скоєно в рамках злочинної організації (ст. 24) [3].

У міжнародних актах закріплюються не лише загальні, а й спеціальні правила призначення покарання. Так, у ст. 78 Римського статуту Міжнародного кримінального суду передбачаються правила призначення покарання за сукупністю злочинів: «Якщо особа засуджена за скоєння більш ніж одного злочину, Суд призначає покарання за кожний злочин і загальне покарання з вказівкою всього строку позбавлення волі. Цей строк не повинен бути менше строку, передбаченого найсуворішим окремим покаранням, яке було

призначено, і не повинен перевищувати 30-ти років позбавлення волі або міри покарання у вигляді довічного позбавлення свободи відповідно до підпункту «b» пункту 1 статті 77». До спеціальних правил призначення покарання належить і зарахування строку попереднього ув'язнення, про що також йдеться у ст. 78 Статуту [8].

Урахування інших вироків і призначення покарання за сукупністю вироків передбачає Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: «Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які передбачають можливість ураховувати під час призначення покарання остаточні вироки, винесені іншою Стороною у зв'язку з правопорушеннями, установленими згідно із цією Конвенцією» (ст. 25) [3].

Підсумовуючи аналіз положень міжнародних актів щодо правил призначення покарання у виді позбавлення волі, можна зазначити наступне. Застосування покарання у виді позбавлення волі (ув'язнення, тюремне ув'язнення) у всьому світі є одним державних важелів впливу на явище злочинності та дієвим засобом захисту суспільства від конкретної особи, яка вчинила злочин. Така роль за позбавленням волі визнається не лише національним законодавством багатьох країн, а й міжнародними актами. У міжнародних актах знаходять визначення й правила, на основі яких призначається покарання, в тому числі позбавлення волі, хоча таких положень не так багато і вони не є вичерпними. Із тих положень, які теорія кримінального права визнає загальними засадами призначення покарання, міжнародні документи найчастіше закріплюють необхідність урахування ступеня тяжкості злочину та особи винного, окремі пом'якшуючі чи обтяжуючі обставини, а із спеціальних правил призначення покарання – урахування сукупності злочинів та вироків. Відповідні норми призначення покарання містяться й у КК України, а поряд з ними – інші загальні та спеціальні правила призначення покарання, які у цілому викладені більш системно та детально, а також постійно законодавцем удосконалюються.

Література:

1. Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14.12.73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 16.05.05 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.01 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

4. Минимальные стандартные правила ООН в отношении мер, не связанных с тюремным заключением (Токийские правила) от 14.12.90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

5. Минимальные стандартные правила ООН, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила) от 29.11.85 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

6. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20.12.06 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

7. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

8. Статут Міжнародного трибуналу по Руанді від 08.11.94 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

9. Статут Міжнародного трибуналу по Югославії від 25.05.93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.pau.ua/doc/?code>.

10. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації [Монографія] / М. І. Хавронюк. – К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.

Васько Е. А.

*студент, Національний університет
«Одеськая юридическая академия»*

МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ ПО ЗАЩИТЕ ПРАВ УЧАСТНИКОВ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА И ПРАКТИКА ИХ ВНЕДРЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО (НА ПРИМЕРЕ ФРАНЦИИ И УКРАИНЫ)

Число международных соглашений и документов, содержащих принципы и стандарты государственной защиты участников уголовного процесса, имеющие общее и частное применение в исследуемой области, весьма велико. В определенной степени некоторые из них дублируют друг друга. Поэтому в настоящее время перед мировым сообществом стоит, прежде всего, пробле-